

IMAGINEA UNIVERSITĂȚII REGALE MAGHIARE DE ȘTIINȚE „FRANZ JOSEPH” DIN CLUJ ÎN PRESA PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Sebök Eduard*

Abstract: *This study draws on some of the doctoral research findings concerning the history of the „Franz Joseph” Royal Hungarian University of Sciences in Cluj during World War I.*

As is known, the war that started on July 28, 1914, was triggered by the assassinations in Sarajevo. It was a long and complex war of the kind that had never been seen before, affecting all areas of society, including education. The University of Cluj was no exception in feeling its impact.

The main objective of this study is to analyze how the war years press reflected the higher education institution of Cluj. To better understand this phenomenon, we will examine aspects such as the rectors’ announcements addressed to the students, the scientific activity of the teaching staff, the events that made the university and its professors the subjects of journalistic interest, and the university’s relationship with other educational institutions during the war years. At the same time, we will focus on the tensions within the teaching staff, as mentioned in the newspapers, the so-called „fake news”, and the way in which some university employees and students were portrayed in the press.

The second objective is to deepen knowledge and understanding of the history of the „Franz Joseph” Royal Hungarian University of Sciences in Cluj, within the context of World War I.

The study relies on primary sources, partially preserved in the county archives of Cluj and Mureș, complemented by academic works and periodicals.

Keywords: World War I, university history, war press, fake news, war propaganda.

Introducere

În calitatea sa de instituție publică și de actor principal în rândul elitei academice clujene, Universitatea Regală Maghiară de Științe „Franz Joseph” a fost inevitabil supusă atenției presei, mai ales în contextul generat de Primul Război Mondial. Astfel, studiul își propune să analizeze aspectele majore din viața instituției de învățământ care s-au

* Doctorand, Școala doctorală Studii de Populație și Istoria Minorităților, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca; e-mail: sebok_eduard@yahoo.com.

„Anuarul Institutului de Istorie «G. Barițiu». Series Historica”, tom LXIV, 2025,

Supliment nr. 1, p. 237-258.

reflectat în presa vremii. Prin această abordare, ne dorim să aducem în atenția cititorilor o perioadă importantă din istoria universității, marcată de o prezență constantă în paginile ziarelor.

Prin urmare, ne vom raporta atât la ziarul intitulat „Egyetemi Lapok”, care constituie o sursă valoroasă pentru înțelegerea vieții universitare maghiare, cât și la alte publicații importante, în care au apărut noutăți din sfera universitară maghiară, în special din spațiul academic clujean. Referitor la ziarul „Egyetemi Lapok”, acesta s-a remarcat, de-a lungul timpului, prin abordarea unor teme precum: activitatea științifică a profesorilor universitari (concretizată prin publicații, promovări, decorări etc.), organizarea evenimentelor de către universități, anunțurile făcute în atenția studenților și alte aspecte relevante. În paginile următoare vom interpreta informațiile oferite de acest ziar, dar și de alte publicații, ilustrând felul în care au fost percepute atunci.

Anunțuri ale rectorilor apărute în presa de război

Anunțurile rectorilor din perioada analizată relevă influența propagandei de război asupra discursului academic, întrucât, imediat după izbucnirea conflictului, conducerea universității a inițiat demersuri de mobilizare a mediului studentesc, în vederea susținerii eforturilor militare. Astfel de anunțuri au apărut cu regularitate în primele luni ale conflictului, fiind preluate și publicate în paginile mai multor ziare. Un exemplu relevant este reprezentat de apariția unor afișe, începând cu data de 12 septembrie 1914, semnate de rectorul Sándor Márki¹, prin care a stimulat datoria studenților față de patrie². Acest aspect a stârnit atenție și a apărut în nr. din 6 octombrie al ziarului, „Egyetemi Lapok”: „Dr. Sándor Márki, rectorul din acest an al universității din Cluj, face apel studenților prin afișe pentru înscrierea la școala de subofițeri

¹ Sándor Márki, profesor ordinar al Facultății de Filosofie, Litere și Istorie și rector al Universității Regale Maghiare de Științe „Franz Joseph” din Cluj în anul universitar 1914–1915. István E. Szabó, *Sándor Márki, 1914/1915 / Márki Sándor, 1914/1915*, în. vol. *Rectorii Universității din Cluj (1872-1919) / A Kolozsvári Tudományegyetem Rektora (1872-1919)*, (coord.) Róbert-Miklós Nagy, Szilárd Toth, Cluj-Napoca, Edit. Presa Universitară Clujeană, 2019, p. 431–437 [infra: *Rectorii Universității din Cluj ...*].

² Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Cluj [infra: SJAN Cluj], Fond nr. 315 Universitatea „Francisc Iosif” Cluj, Cutia 70, nr. doc. 61-1914/15.

[dedicată] voluntarilor [din mediul] academic”³. Metoda utilizată de rector s-a dovedit a fi eficientă, întrucât, la trei zile după apariția afișului din 12 septembrie, a trimis comisarului guvernamental numele a 53 de voluntari⁴. Această măsură evidențiază impactul propagandei de război nu doar asupra conducerii universității, ci și asupra presei, care a alocat spațiu informațiilor referitoare la conflict.

Un alt anunț difuzat prin intermediul presei a fost cel al rectorului Balázs Kenyeres⁵, din data de 5 august 1914, adresat studenților neînscși în acțiunile militare de pe front, care manifestau dorința de a-și îndeplini obligațiile într-un anumit fel⁶. Potrivit acestuia, studenții aveau posibilitatea de a se înscrie la rectorat în vederea participării la activități precum îngrijirea bolnavilor și a răniților, îndeplinirea unor sarcini administrative, efectuarea de supravegheri sau de alte activități corespunzătoare abilităților⁷. Anunțul rectorului a apărut atât în nr-ul menționat mai sus al „Egyetemi Lapok”, cât și în alte publicații periodice. Printre ziarele care au redat anunțul rectorului se regăsește și „Nyírvidek”, în nr. din 13 august 1914⁸. Referitor la implicarea studenților în aceste activități, datele disponibile ne indică faptul că, până la data de 14 septembrie 1914, s-a înregistrat înscrierea a 104 voluntari⁹. Din acest număr, opt studenți au fost de sex feminin¹⁰. Ulterior, și-au exprimat intenția încă 16 femei (ca asistente voluntare)¹¹. Acest exemplu evidențiază rolul important al presei ca mijloc eficient de diseminare a anunțurilor emise de conducerea instituției de învățământ.

³ „Egyetemi Lapok”, anul XXVII, nr. 13 din 6 octombrie 1914, p. 9.

⁴ *Acta universitatis litterarum Regiae Hungaricae Francisco-Josephinae Kolozsváriensis Anni MCMXV-VI. Beszédék, a melyek a kolozsvári magyar királyi Ferencz József Tudományegyetem 1915/16. tanévi tanácsának első rendes ülésén, 1915. évi október hó 2.-án tartattak*, Kolozsvár, Ajtai K. Albert Könyvnyomdája, 1915, p. 18 [infra: *Acta universitatis litterarum ...*].

⁵ Balázs Kenyeres, profesor ordinar al Facultății de Medicină și rector al Universității Regale Maghiare de Științe „Franz Joseph” din Cluj în anul universitar 1913–1914. István-Gerő Csatári, *Balázs Kenyeres, 1913/1914 / Kenyeres Balázs, 1913/1914*, în vol. *Rectorii Universității din Cluj ...*, p. 419–420.

⁶ SJAN Cluj, Fond nr. 315 Universitatea „Francisc Iosif” Cluj, Cutia 53, nr. doc. 2414-1913/14.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Nyírvidek*, anul XXXV, nr. 65, 13 august 1914, p. 2.

⁹ SJAN Cluj, Fond nr. 315 Universitatea „Francisc Iosif” Cluj, Cutia 69, nr. doc. 2414-1913/14.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Acta universitatis litterarum ...*, p. 33.

Evenimente marcante în atenția presei

În mediul universitar, propaganda nu s-a limitat doar la mobilizarea studenților. Aceasta s-a manifestat și prin organizarea de prelegeri, publicarea de lucrări cu tematică specifică războiului și conferirea titlului de *doctor honoris causa* mai multor personalități importante ale epocii. Astfel de evenimente au ajuns adeseori în atenția presei. De exemplu, despre prelegerile cu tematică de război organizate în Aula universității au scris mai multe ziare, însă acestea au cunoscut o popularitate sporită odată cu publicarea lor, în 1915, într-un volum coordonat de Sándor Márki¹². Din ziarele care au semnalat apariția volumului amintim: „Budapesti Hírlap”, „Pesti Napló”, „Székely Nép”, „Nagybánya és Vidéke”, „Esztergom és Vidéke”, „Magyar Paizs” etc.¹³. Astfel, din presă aflăm date despre autorii prelegerilor, prețul volumului (4 coroane) și scopul caritabil al lucrării, întrucât fondurile obținute din vânzarea acestuia au fost destinate sprijinirii invalizilor de război¹⁴.

Un interes deosebit a suscitat și volumul care a reunit discursurile rectorului Sándor Márki, rostite cu prilejul ceremoniilor de conferire a titlurilor de doctor¹⁵. Prețul lucrării respective a fost de o coroană și a avut, de asemenea, un scop caritabil, prin alocarea sumelor adunate studenților întorși de pe front, pentru atenuarea cheltuielilor rezultate de studiile doctorale¹⁶. Din anuarele mai multor instituții de învățământ putem observa că lucrarea a ajuns în bibliotecile acestora, fie prin achiziționare, fie sub formă de donație. Printre instituțiile gimnaziale care au deținut volumul în bibliotecă se numără: gimnaziile superioare reformate din Cluj (Colegiul Reformat) și Hódmezővásárhely¹⁷, gimnaziile superioare romano-catolice din Alba-Iulia și Târgu Mureș,

¹² *Háborús előadások a kolozsvári m. kir. Ferenc József-tudományegyetemen*, (ed.) Sándor Márki, Kolozsvár, Egyesült Könyvnyomda Részvénytársaság könyvsajtóján, 1915, 257 p.

¹³ „Budapesti Hírlap”, anul XXXV, nr. 174, 24 iunie 1915, p. 14; „Pesti Napló”, anul LXVI, nr. 174, 24 iunie 1915, p. 15; „Székely Nép”, anul XXXIII, nr. 68, 26 iunie 1915; „Nagybánya és Vidéke”, anul XLI, nr. 26, 27 iunie 1915, p. 4, „Esztergom és Vidéke”, anul XXXVII, nr. 51, 1 iulie 1915, pp. 2–3; „Magyar Paizs”, anul XVI, nr. 27, 8 iulie 1915, p. 2.

¹⁴ „Egyetemi Lapok”, anul XXVIII, nr. 14, 6 octombrie 1915, p. 6.

¹⁵ Sándor Márki, *Háborús beszédek*, Kolozsvár, Ajtai K. Albert Könyvnyomdája, 1915, 64 p.

¹⁶ „Budapesti Hírlap”, anul XXXV, nr. 195, 15 iulie 1915, p. 15.

¹⁷ Azi oraș din județul Csongrád, Ungaria.

Gimnaziul Superior Catolic de Ordin Cistercian din Baja¹⁸, Gimnaziul Evanghelic Augustan din Selmebánya¹⁹, gimnaziile de stat din Eger²⁰ (Şcoala Superioară Reală), Fehértemplom²¹ şi Sopron²² (Şcoala Superioară de Comerţ), Gimnaziul Superior de Fete din Budapesta, Gimnaziul Superior al oraşului Subotica²³, Liceul Episcopal de Drept din Pécs²⁴ etc.²⁵.

Pe parcursul anilor de război, universitatea a primit invitaţii la evenimente care s-au bucurat de o acoperire semnificativă în presa scrisă. Dezvelirea statuii „Paznicul Carpaţilor”, realizată de sculptorul Ferenc Szeszák şi inaugurată la Cluj în data de 18 august 1915, cu prilejul aniversării suveranului, a constituit un eveniment care a captat atenţia publicaţiilor vremii²⁶. Cu această ocazie, rectorul universităţii,

¹⁸ Azi oraş din judeţul Bács-Kiskun, Ungaria.

¹⁹ Azi Banská Štiavnica, oraş din Slovacia.

²⁰ Azi oraş din judeţul Heves, Ungaria.

²¹ Azi Bela Crkva, oraş din Serbia.

²² Azi oraş din judeţul Győr-Moson-Sopron, Ungaria.

²³ Azi Subotica, oraş din districtul Bačka de Nord, Serbia.

²⁴ Azi oraş din judeţul Baranya, Ungaria.

²⁵ *A kolozvári Református Kollégium értesítője az 1915–16. iskolai évről*, Stief Jenő és társa, 1915, p. 100; *A hódmezővásárhelyi Református Főgymnasium 1915/1916. tanévi értesítője*, Roth Antal, Hódmezővásárhely, 1916, p. 47; *Az erdélyi Róm. Kath. Státus Gyulafehérvári Főgimnáziumának értesítője az 1915–16. tanévről*, Gyulafehérvár, Püspöki Lyceumi Könyvnyomda (Schäser Ferencz), 1916, p. 90; *Az erdélyi Róm. Kath. Státus marosvásárhelyi Főgimnáziumának értesítője az 1915–1916-ik iskolai évről*, Marosvásárhely, Grün Sámuel könyvnyomdája, 1916, p. 65; *A bajai Ciszt Rendi Kath. Főgimnázium értesítője*, Kollár A. Könyvnyomdája, 1916, p. 41; *A selmebányai Ág. Hitv. Evang. Liceumi Főgimnázium értesítője az 1915-16-iki tanévről*, Joerges Ágost Özvegye és fia könyvnyomdája, 1916, p. 42; *Az egri Magy. Kir. Állami Főreaáliskola XXVI értesítője az 1915-1916 iskolai évről*, Dobó-nyomda részvénytársaság, 1916, p. 42; *A fehértemplomi M. Kir. Állami Főgimnázium XXXI értesítője az 1915–1916. iskolai évről*, Fehértemplom, Wunder Gusztáv Könyvnyomdája, 1916, p. 53; *A soproni M. Kir. Állami Felső Kereskedelmi Iskola harmincketedik évi és a kapcsolatos női kereskedelmi szaktanfolyam Értesítője az 1915–1916. iskolai évről*, Sopron, Röttig Gusztáv és fia könyvnyomda, 1916, p. 17; *A budapesti Magyar Királyi Állami Felsőbb Leányiskola és Leánygimnázium Értesítője az 1915–1916-iki negyvenedik iskolaévről*, Budapest, Országos Központi Községi Nyomda Részv.-Társaság, 68; *A szabadka városi magyar értesítője*, Szabadka, Fischer és Krausz Könyvnyomdája, 1916, p. 40; *A pécsi Püspöki Joglyceum évkönyve az 1915–16-iki tanévről*, Dunántúl Nyomda Részvénytársaság, 1916, p. 32.

²⁶ Szilárd Ferenczi, *A háttország megtévesztő nyugalma. Kolozsvár az Első Világháború idején*, în vol. *Certamen III. Előadások a magyar tudomány napján az Erdélyi Múzeum-Egyesület I. Szakosztályában*, (eds.) Emese Egyed, László Pakó,

Sándor Márki, a reprezentat instituția în cadrul ceremoniei și a rostit un discurs oficial, care, potrivit ziarului „Budapesti Hírlap”, a stârnit un „mare entuziasm”²⁷.

O prezentare importantă a fost ținută și de profesorul Ignác Kosutány²⁸, în seara zilei de 21 iulie 1917, la teatrul „Lendvay” din Baia Mare²⁹. Prezentarea a avut ca temă refacerea Ungariei după sfârșitul războiului și a pornit de la următoarea întrebare: „Va putea Ungaria să suporte povara războiului și să repare pagubele provocate ?”³⁰. În linii generale, profesorul a susținut, într-o manieră pozitivă, în fața unui public descris de ziare drept „distins”³¹ și „inteligent”³², faptul că războiul nu va avea consecințe negative și că refacerea va fi posibilă doar prin muncă comună și „cinstită”³³. Acest aspect presupunea mobilizarea fiecărui membru al societății³⁴. Discursul profesorului, marcat de elemente ale propagandei de război, a contribuit la conturarea în rândul publicului a convingerii că după război va fi: „[...] o viață nouă, mai fericită și mai înfloritoare [...]”³⁵. Prezentarea a fost bine documentată și ușor de urmărit de către public datorită abilităților lui Kosutány³⁶. Evenimentul a avut și un scop caritabil, în urma căruia s-a adunat o sumă considerabilă de 152 de coroane, pentru fondul soldaților invalizi din orașul Baia Mare³⁷. Prezentarea profesorului s-a bucurat de susținere din partea presei. Conform ziarului „Nagybánya és Vidéke”,

Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2015, p. 335; Albert Zsolt Jakab, *A Nagy Háború emléke Kolozsváron*, în vol. *A Nagy Háború hatása a mindennapok kultúrájának változására*, (coord.) Norbert Glässer, László Mód, Szeged, Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, 2018, p. 457. În limba maghiară „Kárpátok öre”.

²⁷ „Budapesti Hírlap”, anul XXXV, nr. 230, 19 august, 1915, p. 14.

²⁸ Ignác Kosutány, profesor ordinar al Facultății de Drept și rector al Universității Regale Maghiare de Științe „Franz Joseph” din Cluj în anul universitar 1912–1913. István-Gerő Csatári, *Ignác Kosutány, 1912/1913 / Kosutány Ignác, 1912/1913*, în vol. *Rectorii Universității din Cluj ...*, p. 409–410.

²⁹ „Nagybánya és Vidéke”, anul XLIII, nr. 33, 19 august 1917, p. 1. Azi municipiul Baia Mare, județul Maramureș, România.

³⁰ „Nagybánya”, anul XV, nr. 30, 26 iulie 1917, p. 2.

³¹ *Ibidem*.

³² „Nagybánya és Vidéke”, anul XLIII, nr. 33, 19 august 1917, p. 1.

³³ „Nagybánya”, anul XV, nr. 30, 26 iulie 1917, p. 2.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*.

aceasta a avut o influență atât de puternică asupra publicului băimărean, încât s-a dorit realizarea unor evenimente asemănătoare și în viitor³⁸.

Printre inițiativele universitare reflectate în presa anilor de război se numără și numirea arhiducelui Joseph August de Austria ca doctor onorific al Facultății de Medicină, la 31 mai 1918, pentru meritele obținute în război „[...] în domeniul medical militar și al salvării de vieți [...]”³⁹. Astfel, la 1 iunie 1918, facultatea i-a trimis arhiducelui o telegramă, prin intermediul căreia a fost înștiințat despre decizia acordării titlului de doctor onorific, solicitând în același timp un răspuns din partea acestuia cu privire la invitația primită⁴⁰. Răspunsul arhiducelui, care a acceptat cu bucurie invitația Facultății de Medicină, a sosit la 2 iunie⁴¹. Prin urmare, la data de 5 iunie 1918, Senatul Universității a convocat o adunare, în urma căreia s-a trimis o cerere Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice pentru obținerea aprobării necesare de la suveran⁴². În cazul în care arhiducele ar fi acceptat preluarea în persoană a diplomei, Senatul Universității a stabilit ca evenimentul festiv să fie organizat în luna iulie⁴³. Singurul aspect pe care îl cunoaștem dintr-o relatare din data de 19 iulie 1918, din jurnalul lui Sándor Márki, este faptul că suveranul a aprobat decizia facultății⁴⁴, însă din cauza inexistenței unor surse documentare relevante în acest sens, nu se poate stabili cu certitudine dacă ceremonia de acordare a diplomei a fost organizată. Aceasta a fost o distincție importantă, întrucât arhiducele Joseph August de Austria a fost primul doctor de onoare al Facultății de Medicină⁴⁵.

Acordarea titlului de doctor onorific al Facultății de Filosofie, Litere și Istorie, generalului Arthur Arz von Straussenburg, pentru recunoașterea meritelor militare în apărarea teritoriului transilvănean a fost un alt moment consemnat de presa vremii⁴⁶. De exemplu, rubrica

³⁸ „Nagybánya és Vidéke”, anul XLIII, nr. 33, 19 august 1917, p. 1.

³⁹ „Budapest”, anul XLII, nr. 136, 9 iunie 1918, p. 4.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Márki Sándor naplói*, vol. IV. 1915–1919, (ed.) Ádám Erdész, Gyula, Magyar Nemzeti Levéltár Békés Vármegyei Levéltára, 2023, p. 237 [infra: *Márki Sándor naplói*].

⁴⁵ „Budapest”, anul XLII, nr. 136, 9 iunie 1918, p. 4.

⁴⁶ SJAN Cluj, Fond nr. 315 Universitatea „Francisc Iosif” Cluj, Cutia 58, nr. doc. 221–1916/17.

dedicată „știrilor”, din nr. publicat la 31 martie 1917 al „Egyetemi Lapok”, a fost deschisă de informația potrivit căreia Senatul Universității a primit aprobarea necesară din partea suveranului pentru acordarea titlului⁴⁷. Cu toate acestea, într-o scrisoare datată la 20 mai 1917, expediată din Baden⁴⁸, generalul a transmis facultății că nu putea participa la eveniment decât după încheierea ostilităților⁴⁹. Având în vedere incertitudinea privind sfârșitul războiului și dificultățile economice și militare asociate trimerii diplomei prin intermediul unei delegații, facultatea a decis, în cadrul adunării din 24 mai 1917, ca aceasta să fie expediată prin poștă⁵⁰.

În consecință, se poate afirma că presa a acoperit evenimentele influențate de propaganda belică, acestea, de cele mai multe ori, fiind relatate într-o manieră neutră, fără ca publicațiile să adopte o poziție clară față de ele sau față de profesorii implicați.

Activitatea științifică a profesorilor reflectată în presă

„Egyetemi Lapok” a consacrat spațiu, în repetate rânduri, prezentării activității științifice a profesorilor Universității din Cluj. De exemplu, nr. publicat la 6 octombrie 1916 furnizează informații referitoare la promovarea profesorilor particulari Rudolf Ortway⁵¹, respectiv, Aladár Elfer⁵² în funcția de profesori universitari extraordinari⁵³. Tot din acest nr. putem afla despre numirea profesorului particular al Facultății de Filosofie, Litere și Istorie, Vilmos Pröhle⁵⁴, la Universitatea din Debrețin⁵⁵. În rândurile materialului publicat la 31 iulie 1917, „Egyetemi Lapok” a inclus alegerea la Universitatea din Cluj a lui

⁴⁷ „Egyetemi Lapok”, anul XXX, nr. 10, 31 mai 1917, p. 4.

⁴⁸ Azi Baden, oraș din Landul Austria Inferioară, Austria.

⁴⁹ SJAN Cluj, Fond nr. 315 Universitatea „Francisc Iosif” Cluj, Cutia 58, nr. doc. 390–1916/17.

⁵⁰ *Ibidem*, nr. doc. 427-1916/17.

⁵¹ Rudolf Ortway, profesor extraordinar al Facultății de Matematică și Științe ale Naturii. *A Kolozsvári Magyar Tudományegyetem Almanachja, az MCMXVIII–XIX tanévre*, Kolozsvár, Ajtai K. Albert Könyvnyomdája, 1919, p. 43.

⁵² *Ibidem*, p. 24. Aladár Elfer, profesor extraordinar al Facultății de Medicină.

⁵³ „Egyetemi Lapok”, anul XXIX, nr. 15, 6 octombrie 1916, p. 3.

⁵⁴ Vilmos Pröhle, profesor particular al Facultății de Filosofie, Litere și Istorie. *A Kolozsvári Magyar Tudományegyetem Almanachja, az MCMXV–VI tanévre*, Kolozsvár, Ajtai K. Albert Könyvnyomdája, 1916, p. 37.

⁵⁵ „Egyetemi Lapok”, anul XXIX, nr. 15, 6 octombrie 1916, p. 3.

Gusztáv Rigler⁵⁶ în funcția de rector, pe anul universitar 1917–1918⁵⁷. Nr. 13 din 31 august 1915 a consemnat evenimentul decorării, de către rectorul instituției de învățământ, a profesorului Lajos Farkas⁵⁸ în adunarea Senatului Universității din 11 iunie 1915, cu Crucea de cavaler a Ordinului Leopoldin, pe care a primit-o de la suveran, marcând cei 46 de ani de activitate ai acestuia⁵⁹.

Așa cum am evidențiat în paginile anterioare, ziarul ne oferă posibilitatea de a urmări inclusiv lucrările publicate de profesorii universității în anii de război. Nr. 15 din 6 octombrie 1916 ne aduce la cunoștință faptul că, după imediata lansare a revistei „Hungarian Review”, profesorul universitar, Mihály Réz⁶⁰, a contribuit cu un articol intitulat *Din trecutul Europei Centrale*⁶¹, iar nr. 11 din 30 iunie 1917 ne informează despre apariția studiului *Istoria internă a patriei noastre (1914–1916)*⁶², semnat de istoricul Sándor Márki, în volumul *Războiul Mondial*⁶³, coordonat de Sándor Imre.

De asemenea, prelegerile și prezentările axate pe problematica războiului, susținute de profesorii universitari, atât în mediul academic, cât și în cadrul diverselor societăți, au reprezentat un reper tematic constant în paginile ziarului. Un exemplu îl constituie seria de cursuri despre război, organizate de 14 profesori în Aula universității pentru soldații aflați în vindecare⁶⁴. În nr. din 28 februarie 1915 al publicației menționate, evenimentul a fost prezentat sub titlul *Eroii la universitate*⁶⁵.

⁵⁶ Gusztáv Rigler, profesor ordinar al Facultății de Medicină și rector al Universității Regale Maghiare de Științe „Franz Joseph” din Cluj în anul universitar 1917–1918. István-Gerő Csatári, *Gusztáv Rigler, 1917/1918 / Rigler Gusztáv, 1917/1918*, în vol. *Rectorii Universității din Cluj ...*, p. 461-462.

⁵⁷ „Egyetemi Lapok”, anul XXX, nr. 12, 31 iulie 1917, p. 2.

⁵⁸ Lajos Farkas, profesor ordinar al Facultății de Drept și rector al Universității Regale Maghiare de Științe „Franz Joseph” din Cluj în anul universitar 1896–1897. Alexandra Nechita, *Lajos Farkas, 1896/1897 / Farkas Lajos, 1896/1897*, în vol. *Rectorii Universității din Cluj ...*, p. 257-258.

⁵⁹ „Egyetemi Lapok”, anul XXVIII, nr. 13, 31 august 1915, p. 2.

⁶⁰ Mihály Réz, profesor ordinar al Facultății de Drept. *A Kolozsvári Magyar Tudományegyetem Almanachja, az MCMXV–VI tanévre*, p. 18.

⁶¹ În limba maghiară *Középeurópa múltjából*, „Egyetemi Lapok”, anul XXIX, nr. 15, 6 octombrie 1916, p. 7.

⁶² În limba maghiară: *Hazánk belső története 1914–1916*, „Egyetemi Lapok”, anul XXX, nr. 11, 30 iunie 1917, p. 4.

⁶³ *Ibidem*. În limba maghiară: „A világháború”.

⁶⁴ „Egyetemi Lapok”, anul XXVIII, nr. 4, 28 februarie 1915, p. 5.

⁶⁵ *Ibidem*.

Potrivit relatării din ziar, cursurile au fost deschise la 14 februarie 1915, de un discurs patriotic rostit de rectorul Sándor Márki⁶⁶. Acesta a avut un impact semnificativ asupra publicului, la fel ca și prima prelegere susținută de profesorul Jenő Cholnoky despre țările inamice⁶⁷. Ziarul surprinde cu acuratețe interesul și emoția audienței manifestate prin ovații la finalul prezentării lui Cholnoky⁶⁸. Memoriile lui Márki Sándor relevă faptul că aceste cursuri au fost organizate la cererea Ministerului de Război, dar s-au dovedit a fi cu adevărat benefice, întrucât au fost apreciate de participanți⁶⁹.

În ceea ce privește prezentările cu tematică de război, organizate în afara instituției, „Egyetemi Lapok” evidențiază câteva. Printre acestea se numără o lucrare a lui Sándor Márki, citită de profesorul Sándor Imre în adunarea Societății de Pedagogie din 21 noiembrie 1914, în care autorul textului a făcut o trecere în revistă a predării științelor militare în Ungaria, subliniind, la final, importanța și necesitatea implementării acestora și la nivel universitar, sub formă de curs obligatoriu, pentru studenții care aspirau la obținerea statutului de ofițer de rezervă⁷⁰. Cu prilejul luptelor din Varșovia, menite să contribuie la eliberarea Poloniei, profesorul Lajos Szádeczky-Kardoss⁷¹ a ținut, la 7 februarie 1915, o prelegere intitulată *Relații polono-maghiare în istorie*, în cadrul unui eveniment dedicat cursurilor despre război⁷². Profesorul universitar și directorul „Societății de Geografie”, Jenő Cholnoky⁷³, a ținut o prezentare, la 15 aprilie 1915, în fața membrilor societății, despre factorii geografici ai război și a remarcat necesitatea acordării unei atenții sporite

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ Márki Sándor *naplói*, vol. IV, p. 24.

⁷⁰ „Egyetemi Lapok”, anul XXVII, nr. 18, 30 noiembrie 1914, p. 7.

⁷¹ Lajos Szádeczky-Kardoss, profesor ordinar al Facultății de Filosofie, Litere și Istorie și rector al Universității Regale Maghiare de Științe „Franz Joseph” din Cluj în anul universitar 1910–1911. István Biró, *Lajos Szádeczky-Kardoss, 1910/1911 / Szádeczky-Kardoss Lajos, 1910/1911*, în vol. *Rectorii Universității din Cluj ...*, p. 389–392.

⁷² În limba maghiară „Lengyel-magyar vonatkozások a történelemben”. Evenimentul a fost organizat de Liceul Liber și Academia Populară Elisabeta. „Egyetemi Lapok”, anul XXVIII, nr. 3, 15 februarie 1915, p. 4–5.

⁷³ Jenő Cholnoky, profesor ordinar al Facultății de Filosofie, Litere și Istorie. *A Kolozsvári Magyar Tudományegyetem Almanachja, az MCMXIV–XV tanévre*, Ajtai K. Albert Könyvnyomdája, Kolozsvár, 1914, p. 33.

studiului geografiei în învățământul gimnazial⁷⁴. Din seria de prelegeri a Departamentului de Drept și Științe Sociale, organizate sub egida Societății Muzeului Ardelean (E.M.E.), menționăm doar cele trei prezentări despre politica lui Bismarck organizate în toamna anului 1915, de profesorul Mihály Réz⁷⁵.

Despre Bálint Kolosváry⁷⁶ știm că, în calitatea sa de profesor universitar, consilier eparhial și curator al parohiei din Cluj, a ținut un discurs la data de 8 iulie 1917, cu ocazia unui eveniment dedicat aniversării a 400 de ani de la Reforma Protestantă, desfășurat la Cluj⁷⁷.

În ciuda restricțiilor impuse în anii de război, presa ne oferă câteva exemple de călătorii efectuate în acea perioadă de profesorii universității. Între 29 și 30 aprilie 1916, profesorul de geografie Jenő Cholnoky, de la Facultatea de Filosofie, Litere și Istorie, s-a aflat la Skalica⁷⁸, unde a analizat caracteristicile geologice și așezarea localității. De asemenea, acesta a surprins în fotografii ceea ce astăzi am numi obiective turistice (clădiri impozante ale orașului și alte locuri cu o semnificație aparte pentru profesor)⁷⁹. Însoțit de profesorii gimnaziului superior din Skalica, Cholnoky a vizitat fântânile petroliere din Egbell⁸⁰, unde a formulat niște concluzii⁸¹. Mai exact, acesta a constatat faptul că realizarea căilor ferate în Egbell s-a datorat producției de petrol⁸². Astfel, potrivit profesorului, importanța acelei stații de cercetare petrolieră, care „ne-a salvat țara de pericolul moscovit”, justifica amplasarea unei coloane memoriale⁸³.

Mai mulți profesori universitari din Cluj au fost membri ai unor institute importante de cercetare din străinătate. Din perioada studiată, se evidențiază alegerea profesorului Jenő Cholnoky ca membru corespondent al Societății Cezaro-Crăiești de Geografie din Viena, în

⁷⁴ „Egyetemi Lapok”, anul XXVIII, nr. 9, 15 mai 1915, p. 6.

⁷⁵ *Ibidem*, anul XXVIII, nr. 20, 31 decembrie 1915, p. 9.

⁷⁶ Bálint Kolosváry, decan al Facultății de Drept în anul universitar 1917–1918. *A Kolozsvári Magyar Tudományegyetem Almanachja, az MCMXVII–VIII tanévre*, Kolozsvár, Ajtai K. Albert Könyvnyomdája, 1917, p. 13.

⁷⁷ „Ellenzék”, anul XXXVIII, nr. 149, 2 iulie, 1917, p. 2.

⁷⁸ „Esztergom”, anul XXI, nr. 19, 7 mai 1916, p. 4. Azi oraș din Slovacia.

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ Azi Gbely, oraș din Slovacia.

⁸¹ „Esztergom”, anul XXI, nr. 19, 7 mai 1916, p. 4.

⁸² *Ibidem*.

⁸³ *Ibidem*.

urma unor studii efectuate la lacul Balaton privind „descoperirea fluctuațiilor regulate ale [lacului] Balaton și stabilirea legilor de mișcare a nisipurilor mișcătoare”⁸⁴. Despre această distincție a lui Cholnoky a scris și „Egyetemi Lapok” în nr. din 30 iunie 1917⁸⁵.

Când profesorii devin subiect de presă

Pe fondul unor tensiuni interne, o parte a profesorilor universității au recurs la amenințarea colegilor cu presa. În acest sens, este relevant cazul directorului Grădinii Botanice, István Györffy⁸⁶, care a solicitat intervenția Facultății de Medicină în ceea ce privește oprirea emisiilor de fum provenite de la clinicile universitare⁸⁷. Acest aspect a fost abordat în cadrul adunării facultății din 17 decembrie 1915, când decanul Imre József⁸⁸ a prezentat colegilor săi cererea directorului, care era dispus să apeleze la presă dacă problema nu era soluționată urgent⁸⁹. Potrivit profesorului Károly Lechner⁹⁰, fumul era cauzat de cărbunii de calitate inferioară care se găseau pe piață și de utilizarea cazanelor vechi⁹¹. De asemenea, profesorul era de părere că presa nu constituia o cale legitimă de mediere a conflictelor⁹². Prin urmare, participanții la adunare au aprobat răspunsul formulat de profesorul Lechner și au hotărât transmiterea acestuia către István Györffy⁹³. Exemplul menționat evidențiază diferențele de opinie din cadrul facultății privind rolul presei

⁸⁴ „Egyetemi Lapok”, anul XXX, nr. 11, 30 iunie 1917, p. 5.

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ István Györffy, profesor ordinar al Facultății de Matematică și Științe ale Naturii. *A Kolozsvári Magyar Tudományegyetem Almanachja, az MCMXVI–VII tanévre*, Kolozsvár, Ajtai K. Albert Könyvnyomdája, 1916, p. 43.

⁸⁷ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Mureș, Fond nr. 576 Facultatea de Medicină Franz Jozsef, dos. 1183, f. 86 r [infra: SJAN Mureș].

⁸⁸ Imre József, decan al Facultății de Medicină în anul universitar 1915–1916. *A Kolozsvári Magyar Tudományegyetem Almanachja, az MCMXV–VI tanévre*, p. 13.

⁸⁹ SJAN Mureș, Fond nr. 576 Facultatea de Medicină Franz Jozsef, dos. 1183, f. 86 r.

⁹⁰ Károly Lechner, profesor ordinar al Facultății de Medicină și rector al Universității Regale Maghiare de Științe „Franz Joseph” din Cluj în anul universitar 1897–1898. Szilárd-Attila Nemes, *Károly Lechner, 1897/1898 / Lechner Károly, 1897/1898*, în vol. *Rectorii Universității din Cluj ...*, p. 267-270.

⁹¹ SJAN Mureș, Fond nr. 576 Facultatea de Medicină Franz Jozsef, dos. 1183, f. 86 r.

⁹² *Ibidem*, f. 86 r-v.

⁹³ *Ibidem*, f. 86 v.

în gestionarea problemelor, aceasta fiind văzută de unii ca un instrument eficient de persuasiune, în timp ce alții au manifestat reticență, pledând pentru soluționarea internă.

Mai mulți profesori ai universității au fost ținta unor articole în anii de război, fără a avea posibilitatea de a evita apariția în presă. Despre un articol notabil, care a generat reacții în rândul universității, aflăm din solicitarea profesorului István Győrffy, care a cerut Senatului Universității, la 9 septembrie 1918, acordarea unei împuterniciri procuraturii din Cluj pentru începerea procedurilor penale împotriva redactorului ziarului „Hétfői Újság”, János Mátrai, pentru articolul din 29 iulie 1918, intitulat *Profesorul de botanică nu își sacrifică vacanța de vară pentru studenții militari*⁹⁴. Prin articolul respectiv, au fost aduse critici și insulte la adresa profesorului și a Facultății de Matematică și Științe ale Naturii⁹⁵. Solicitarea era fundamentată pe afirmațiile prezente în articol, care puteau duce la inițierea unor proceduri disciplinare împotriva profesorului vizat⁹⁶. În esență, articolul de dimensiuni reduse susținea că István Győrffy a ignorat precizările Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice în privința organizării cursurilor în semestrul suplimentar, dedicat studenților întorși de pe front și a ales, în schimb, să plece în vacanță: „Profesorul este acum undeva în vacanță. Se odihnește de *oboseala* anului universitar precedent, iar în locul lui, asistentul său transpiră și ține cursuri.”⁹⁷. În articol au predominat expresii precum: „[...] tânărul profesor de botanică cu părul lung [...]”; „[...] din postul său cenușiu de profesor de gimnaziu a ajuns la catedra universitară [...]”; „Győrffy este cel mai tânăr profesor al universității din Cluj și poate [acesta este motivul pentru care] este atât de încrezut, încât îl ignoră pe ministrul cultelor și [nici nu îi pasă] de acei studenți, care s-au adunat de pe diferite fronturi pentru a-și completa în semestrul suplimentar studiile amânate [...]”⁹⁸, etc. Din cererea profesorului Győrffy, reiese că în semestrul suplimentar, activitățile didactice au fost distribuite între titularul cursului și asistentul său, Sándor Bogsch, aspect aprobat, de facultate și de autorități⁹⁹. Astfel, în urma adunării extraordinare a

⁹⁴ În limba maghiară: „A botanika professzora a katona diákokért nem áldozza fel a nyári szabadságát”. SJAN Cluj, Fond nr. 315 Universitatea „Francisc Iosif” Cluj, Cutia 81, nr. doc. 16–1918/19.

⁹⁵ *Ibidem.*

⁹⁶ *Ibidem.*

⁹⁷ *Ibidem.*

⁹⁸ *Ibidem.*

⁹⁹ *Ibidem.*

Senatului Universității din 29 noiembrie 1918, s-a acordat împuternicirea necesară, iar rectorul István Schneller¹⁰⁰ s-a adresat procuraturii în vederea inițierii procedurilor penale împotriva redactorului¹⁰¹. Acest aspect a fost deosebit de important, deoarece, chiar dacă nu s-ar fi ajuns la începerea procedurilor disciplinare în cazul profesorului, afirmațiile aveau potențialul de a afecta grav imaginea acestuia¹⁰².

Un alt caz relevant de prejudiciere a imaginii publice prin intermediul presei este reprezentat de articolele publicate în numerele din 13 și 16 decembrie 1918 ale ziarului „Estilap”, care au conținut calomnii privind Clinica de Obstetrică și Ginecologie, precum și insulte la adresa medicilor¹⁰³. Ca reacție, aceștia au înaintat o cerere decanului Facultății de Medicină, József Lőte¹⁰⁴, pentru obținerea dreptului de a da în judecată ziarul¹⁰⁵. Decanul i-a sfătuit să evite demersul juridic, invocând procedurile lungi, însă, în urma insistențelor medicilor, motivate de dorința de a preveni eventuale acuzații viitoare, József Lőte s-a adresat în acest sens Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice la data de 8 ianuarie 1919¹⁰⁶.

Ceea ce ne atrage atenția este faptul că anumiți profesori au ales să își exprime criticile față de colegi prin intermediul presei. La 2 martie 1919, profesorul extraordinar Béla Issekutz¹⁰⁷ a adresat o scrisoare corpului profesoral al Facultății de Medicină, prin care a menționat că profesorul József Lőte l-a acuzat de ingraturitudine, în nr. 46 al ziarului „Kolozsvári Hírlap”, apărut la 1 martie 1918, folosind expresia „Și tu

¹⁰⁰ István Schneller, profesor ordinar al Facultății de Filosofie, Litere și Istorie și ultimul rector al Universității Regale Maghiare de Științe „Franz Joseph” din Cluj în anul universitar 1918–1919. Zsolt Kápolnási, *István Schneller, 1918/1919 / Schneller István, 1918/1919*, în vol. *Rectorii Universității din Cluj ...*, p. 471–472.

¹⁰¹ SJAN Cluj, Fond nr. 315 Universitatea „Francisc Iosif” Cluj, Cutia 81, nr. doc. 140–1918/19.

¹⁰² *Ibidem*.

¹⁰³ SJAN Mureș, Fond nr. 576 Facultatea de Medicină Francz Jozsef, dos. 1281, f. 2 r.

¹⁰⁴ József Lőte, decanul Facultății de Medicină în anul universitar 1918–1919. Szilárd-Attila Nemes, *József Lőte, 1901–1902 / Lőte József, 1901–1902*, în vol. *Rectorii Universității din Cluj ...*, p. 303–306.

¹⁰⁵ SJAN Mureș, Fond nr. 576 Facultatea de Medicină Francz Jozsef, dos. 1281, f. 2 r.

¹⁰⁶ *Ibidem*.

¹⁰⁷ Profesor extraordinar al Facultății de Medicină. *A Kolozsvári Magyar Tudományegyetem Almanachja, az MCMXVIII–XIX tanévre*, p. 23.

fiule ...”¹⁰⁸. Aceasta a venit sub formă de răspuns la afirmațiile făcute de Béla Issekutz într-un număr al ziarului „Estilap”, în conținutul căruia profesorul a susținut că ideea de „predare și învățare mai aprofundată a farmacologiei” a fost interpretată greșit¹⁰⁹. Prin aceasta, profesorul a făcut referire la sugestia sa de a fi mutate studiile de farmacologie în semestrele cinci și șase după modelul instituțiilor de învățământ superior, atât din străinătate, cât și din Ungaria¹¹⁰. Profesorul considera importantă efectuarea acestei schimbări, întrucât, după organizarea existentă, predarea farmacologiei se făcea în lipsa dobândirii unor cunoștințe necesare din anumite materii de către studenții din anul II de studiu¹¹¹. Cu toate acestea, Béla Issekutz a explicat corpului profesoral că, prin argumentele susținute, nu a avut intenția de a-l jigni pe profesorul József Lőte¹¹². Prin urmare, putem susține că acuzațiile lui József Lőte au rezultat dintr-o interpretare greșită a afirmațiilor lui Béla Issekutz.

Știri false în anii de război

La fel ca și în zilele noastre, în presa anilor de război au circulat știri despre profesorii universitari care s-au dovedit a fi false. În acest sens, ne vom limita la evidențierea informațiilor privind decesul profesorului ordinar al Facultății de Filosofie, Litere și Istorie, Grigore Moldovan¹¹³. Astfel, la sfârșitul lunii februarie din 1917, mai multe ziare, printre care și „Budapesti Hírlap”, au răspândit vestea că profesorul mai sus menționat a decedat la vârsta de 72 de ani¹¹⁴. Mai mult, „Budapesti Hírlap” i-a adus un omagiu profesorului, evidențiind, în câteva rânduri ale nr. 51 din 20 februarie, activitatea sa academică remarcabilă desfășurată de-a lungul vieții¹¹⁵. Cu toate acestea, din nr. 55

¹⁰⁸ SJAN Mureș, Fond nr. 576 Facultatea de Medicină Franz Jozsef, dos. 1281, f. 15 r.

¹⁰⁹ *Ibidem*.

¹¹⁰ *Ibidem*.

¹¹¹ *Ibidem*, ff. 15 r-16 r.

¹¹² *Ibidem*.

¹¹³ Grigore Moldovan, profesor ordinar al Facultății de Filosofie, Litere și Istorie și rector al Universității Regale Maghiare de Științe „Franz Joseph” din Cluj în anul universitar 1906–1907. Ana-Maria Stan, József Lukács, *Grigore Moldovan, 1906/1907 / Moldován Gergely, 1906/1907*, în vol. *Rectorii Universității din Cluj ...*, p. 351-352.

¹¹⁴ „Budapesti Hírlap”, anul XXXVII, nr. 55, 24 februarie 1917, p. 7.

¹¹⁵ *Ibidem*, anul XXXVII, nr. 51, 20 februarie 1917, p. 9.

al aceluiși ziar, aflăm că profesorul „Grigore Moldovan nu a murit”¹¹⁶. Una dintre posibilele cauze ale dezinformării poate fi identificată în interpretarea greșită a unui anunț despre decesul unui preot cu același nume¹¹⁷. Conform relatărilor ziarului, în mediul jurnalistic circola convingerea că persoanele despre care se anunța eronat decesul erau menite să trăiască mult, ceea ce s-a dovedit a fi adevărat și în acest caz, întrucât, după apariția știrilor false, profesorul a mai trăit 13 ani¹¹⁸.

Angajații și studenții universității pe paginile ziarelor

În perioada războiului, numeroase posturi au devenit vacante, fie ca urmare a înrolărilor masive a personalului, fie din cauza unor factori, precum transferul angajaților către alte instituții sau decesul acestora. Astfel, presa vremii a inclus, sub forma publicității plătite, numeroase anunțuri referitoare la organizarea de concursuri pentru ocuparea funcțiilor disponibile. În secțiunea dedicată concursurilor din ziarul „Budapesti Közlöny”, au apărut mai multe anunțuri ale conducerii universității și ale Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice. De exemplu, în nr. din 29 mai 1915 a fost publicat un anunț al rectorului Sándor Márki privind disponibilitatea unui post de supraveghetor la oficiul de administrație¹¹⁹. În cursul anului 1916, în aceeași publicație au fost consemnate, printre altele, două anunțuri ale Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, care au semnalat posturi libere la catedra de fizică cantitativă (Facultatea de Matematică și Științe ale Naturii), respectiv, la catedra de drept public maghiar (Facultatea de Drept)¹²⁰. Anunțurile au conținut informații precum cuantumul salariului, beneficiile oferite angajaților, responsabilitățile specifice funcției și modalitatea de aplicare.

Presa a acordat atenție inclusiv studenților și angajaților aflați în prima linie. De cele mai multe ori, ziarele anunțau doar decesele acestora. Pe paginile nr.-ului din 16 august 1915 ale ziarul „Alkotmány”

¹¹⁶ *Ibidem*, anul XXXVII, nr. 55, 24 februarie 1917, p. 7.

¹¹⁷ „Pesti Hírlap”, XXXIX, nr. 55, 24 februarie 1917, p. 9.

¹¹⁸ Profesorul Grigore Moldovan a decedat la data de 6 august 1930. Ana-Maria Stan, József Lukács, *Grigore Moldovan, 1906/1907 / Moldován Gergely, 1906/1907*, în vol. *Rectorii Universității din Cluj ...*, p. 351.

¹¹⁹ „Budapesti Közlöny”, anul XLIX, nr. 124, 29 mai 1915, p. 8.

¹²⁰ „Budapesti Közlöny”, anul L, nr. 33, 11 februarie 1916, p. 7–8; nr. 94, 23 aprilie 1916, p. 6–7.

a apărut Gerő Fejér, student al Facultății de Medicină, în anul 3 de studiu, care, la 11 august 1915, s-a stins în urma unei hemoragii provocate de o rană obținută prin împușcare, deasupra inimii, în timp ce își îndeplinea singur atribuțiile medicale¹²¹. Mai precis, publicația indica faptul că studentul a fost rănit când a răspuns la un strigăt de ajutor venit de pe front, în data de 19 iulie, în Radom¹²². Găsit inconștient de colegii săi, acesta a fost transportat la un spital militar, iar ulterior la Viena, unde a trecut la cele veșnice¹²³.

Presa a evidențiat și realizările studenților rămași acasă. La începutul anului universitar 1914–1915, ziarul „Budapesti Hírlap”, în nr. din 16 octombrie 1914, a descris în linii generale modul de funcționare a universității în noile condiții impuse de izbucnirea războiului¹²⁴. Printre punctele abordate de ziar, se remarcă diminuarea considerabilă a numărului de studenți înscriși, comparativ cu anul precedent, fenomen atribuit înrolărilor¹²⁵. Cu toate acestea, studenții rămași în mediul universitar au menținut activitatea asociațiilor studențești, contribuind la continuitatea vieții academice¹²⁶. De asemenea, din nr. 58 al „Székely Nép” aflăm că, la încheierea anului universitar respectiv, mai mulți studenți au fost distinși cu premii, în semn de recunoaștere a rezultatelor obținute¹²⁷. Dintre aceștia, ziarul a scos în evidență un nume, pe cel al lui Elek Nagy, despre care s-a scris că era fiul controlorului receptoratului din Sfântu Gheorghe și că a fost un elev harnic al Colegiului Mikó¹²⁸.

Sprijinul presei pentru studenții universității poate fi dedus din nr. 17 al ziarului „Kolozsvári Tükör”, publicat la 8 mai 1919, care a inclus articolul *Plângeri grave împotriva Mensei*¹²⁹, aducând în prim-plan nemulțumirile acestora¹³⁰. Articolul respectiv, semnat de un student anonim, este foarte important, deoarece oferă o perspectivă generală asupra condițiilor de trai din cămin după retrocedarea acestuia universității

¹²¹ „Alkotmány”, anul XX, nr. 227, 16 august 1915, p. 5.

¹²² *Ibidem*. Azi municipiu din Polonia.

¹²³ *Ibidem*.

¹²⁴ „Budapesti Hírlap”, anul XXXIV, nr. 257, 16 octombrie 1914, p. 10.

¹²⁵ *Ibidem*.

¹²⁶ *Ibidem*.

¹²⁷ „Székely Nép”, anul XXXIII, nr. 58, 1 iunie 1915.

¹²⁸ *Ibidem*.

¹²⁹ În limba maghiară: „Súlyos panaszok a Mensa ellen”. „Kolozsvári Tükör”, anul VII, nr. 17, 8 mai 1919, p. 1.

¹³⁰ *Ibidem*, p. 3.

de către autoritățile militare¹³¹. Astfel, autorul articolului a semnalat insuficiența măsurilor destinate sprijinirii studenților, care în opinia acestuia reprezentau „speranța cea mai puternică a maghiarimii”¹³². Din articol reiese existența unui contrast semnificativ între condițiile de încălzire oferite studenților și cele asigurate personalului, camerele studențești fiind insuficient încălzite, în timp ce hornurile încăperilor destinate personalului „lasă [un] fum pașnic, vesel”¹³³. În sezonul de iarnă, camerele studenților au fost încălzite doar de aproximativ 25 de ori, iar chiria nu era ieftină (60 coroane/persoană, rezultând 120 coroane/cameră cu două persoane)¹³⁴. În asemenea condiții, studiul și odihna erau aproape imposibile, studenții fiind nevoiți să caute spații în oraș unde să se poată încălzi¹³⁵.

În ceea ce privește calitatea hranei oferite de cantină, aceasta era considerată nesatisfăcătoare de către student¹³⁶. Carnea era descrisă drept „necomestibilă”, supa „uleioasă, fără gust, nesărată [și] rece”, iar legumele „nefierte [și] fără gust”¹³⁷. La aceasta se mai adăuga faptul că mâncarea era costisitoare (9 coroane/zi) și se solicita achitarea ei cu opt zile în avans, ceea ce reprezenta un dezavantaj, în contextul în care studenții părăseau orașul¹³⁸. În acest fel, studenții nu numai că nu beneficiau de serviciul respectiv, dar nu aveau nici posibilitatea de a-și recupera sumele achitate¹³⁹. Prin urmare, autorul articolului relatează că a ales să meargă la o văduvă de pe strada Király, nr. 10, care asigura zilnic hrană pentru aproximativ 12 persoane (în prețul a 7 coroane/persoană), deoarece, în pofida posibilității de a procura alimentele la un preț mult mai avantajos, mesele oferite de cantină erau scumpe și mai rele decât cele pregătite de persoanele private, care cumpărau produsele la prețuri ridicate¹⁴⁰.

¹³¹ Căminul Mensei Academice (actuala clădire a Facultății de Drept, situată pe strada Avram Iancu, nr. 11) a fost ocupat după imediată izbucnire a războiului și a servit drept spital militar de rezervă. SJAN Cluj, Fond nr. 315 Universitatea „Francisc Iosif” Cluj, Cutia 70, doc. nenumărat.

¹³² „Kolozsvári Tükör”, anul VII, nr. 17, 8 mai 1919, p. 3.

¹³³ *Ibidem*.

¹³⁴ *Ibidem*.

¹³⁵ *Ibidem*, p. 4.

¹³⁶ *Ibidem*.

¹³⁷ *Ibidem*, p. 4–5.

¹³⁸ *Ibidem*, p. 4.

¹³⁹ *Ibidem*.

¹⁴⁰ *Ibidem*.

Nu în ultimul rând, studentul a pus întrebarea „Mensa este pusă pe afaceri?”¹⁴¹. Prin aceasta, a făcut aluzie la administrarea necorespunzătoare efectuată de conducerea asociației, care era descrisă „fie neîndemânatică, [...] fie [...] lipsită de conștiinciozitate”¹⁴². În consecință, se solicita nu numai tragerea la răspundere a conducerii, ci și demiterea acesteia¹⁴³.

Din cauza cuvintelor dure și a acuzațiilor prezentate în articol, secretarul *Mensa Academica* Árpád Buday s-a autosesizat și și-a asumat responsabilitatea, recunoscând faptul că existau probleme și nemulțumiri în cadrul asociației, însă acestea nu au rezultat „din lipsă de conștiinciozitate sau din amânări păcătoase”¹⁴⁴. Totodată, secretarul era de părere că majoritatea afirmațiilor din articol nu erau susținute de date concrete¹⁴⁵. Cu toate acestea, Árpád Buday a solicitat rectorului să demareze o anchetă asupra activității sale¹⁴⁶. De asemenea, a cerut ca ancheta să fie efectuată de un comitet în care să fie reprezentați și studenții¹⁴⁷. Procedurile au fost inițiate, însă din cauza preluării universității de autoritățile române, problema nu a mai cunoscut finalitate.

În debutul articolului menționat anterior, autorul anonim preciza că va vorbi despre *Mensa Academica*, în care erau cazați aproximativ 200 de studenți cu o situație materială modestă, ale căror nevoi și condiții dificile de trai constituiau subiectele ziarelor¹⁴⁸. Cel mai probabil, acesta făcea referire la anunțurile rectorului István Schneller, care, prin intermediul ziarelor locale, îndemna populația să își manifeste sprijinul față de studenții instituției de învățământ¹⁴⁹.

Referitor la apariția angajaților în presă, vom oferi exemplul lui Károly Gomba. La 26 iunie 1916, ziarul „Ellenzék” a scris despre decesul angajatului Institutului de Botanică, Károly Gomba, pe frontul din Strypa¹⁵⁰, la data de 1 februarie 1916¹⁵¹. Prin testamentul său, a lăsat

¹⁴¹ *Ibidem*.

¹⁴² *Ibidem*, p. 5.

¹⁴³ *Ibidem*.

¹⁴⁴ SJAN Cluj, Fond nr. 315 Universitatea „Francisc Iosif” Cluj, Cutia 82, nr. doc. 141–1918/19. E.D.A.

¹⁴⁵ *Ibidem*.

¹⁴⁶ *Ibidem*.

¹⁴⁷ *Ibidem*.

¹⁴⁸ „Kolozsvári Tükör”, anul VII, nr. 17, 8 mai 1919, p. 3.

¹⁴⁹ SJAN Cluj, Fond nr. 315 Universitatea „Francisc Iosif” Cluj, Cutia 82, nr. doc. 1173–1918/19.

¹⁵⁰ Azi sat Strîpa din comuna Iarok, raionul Ujhorod, Ucraina.

Institutului de Botanică al universității o fundație în valoare de 20.000 de coroane, din dobânda căreia să fie sprijinit anual un candidat la funcția de profesor, cu preocupări în domeniul botanicii¹⁵². Sub formă de recunoaștere, pentru această faptă descrisă drept „nobilă”, Facultatea de Matematică și Științe ale Naturii a trecut numele lui Károly Gomba într-un proces verbal al cărui extras a fost trimis tatălui defunctului¹⁵³.

Relațiile interinstituționale ale Universității din Cluj în presa vremii

În cadrul monarhiei dualiste, universitățile obișnuiau să își acorde sprijin reciproc în anumite cazuri, apelând unele la altele pentru susținere. Acest aspect poate fi cel mai bine observat din protestul universităților din spațiul german în contextul acuzațiilor îndreptate împotriva armatelor germane de distrugere a obiectelor istorice¹⁵⁴. Cu ajutorul ministerului german de externe, universitățile au distribuit un document, care a ajuns inclusiv la instituția de învățământ superior din Cluj¹⁵⁵. Prin acesta, universitățile au solicitat susținere¹⁵⁶. Astfel, la data de 28 octombrie 1914, rectorul Sándor Márki a adus la cunoștința Universității din Tübingen alăturarea instituției de învățământ superior din Cluj la protestul universităților germane împotriva acelor voci care au considerat distrugerile absolut iminente provocate în condițiile de război drept o „negare a civilizației”¹⁵⁷.

Relația universității din Cluj cu alte instituții de învățământ poate fi ilustrată prin telegrama trimisă în 1915 de Sándor Márki rectorului universității din Liov, Kázmér Tvardovszki, cu ocazia recuceririi orașului de Puterile Centrale și a reocupării reședinței de către universitate¹⁵⁸. Potrivit lui Márki, cu ocazia acestui eveniment „Universitatea noastră a sărbătorit cu afișarea drapelului național și cu un Te Deum [...]”¹⁵⁹. La final, i-a scris rectorului universității din Liov:

¹⁵¹ „Ellenzék”, anul XXXVII, nr. 143, 26 iunie 1916, p. 2.

¹⁵² *Ibidem*.

¹⁵³ *Ibidem*.

¹⁵⁴ „Budapesti Hírlap”, anul XXXIV, nr. 273, 1 noiembrie 1914, p. 10.

¹⁵⁵ *Ibidem*.

¹⁵⁶ *Ibidem*.

¹⁵⁷ *Ibidem*.

¹⁵⁸ „Egyetemi Lapok”, anul XXVIII, nr. 14, 6 octombrie 1915, p. 4.

¹⁵⁹ *Ibidem*.

„Să dea Dumnezeu ca [universitatea] să își poată continua neîntrerupt activitatea binecuvântată pentru gloria națiunii polone și pentru binele omenirii.”¹⁶⁰. Rectorul universității din Liov i-a scris lui Sándor Márki o scrisoare prin care i-a mulțumit pentru atenția acordată universității din Liov. Din scrisoarea rectorului Kázmér Tvardovszki reiese faptul că a existat o grijă, sau mai bine zis o incertitudine, față de viitorul universității din Liov, însă această atitudine s-a schimbat după „[...] bătăliile triumfătoare, la care iau parte atât de eficient fiii pământului maghiar [...]”¹⁶¹.

Cu ocazia deschiderii instituțiilor de învățământ, Universitatea din Cluj a avut obiceiul de a trimite scrisori acestora, marcând relațiile instituționale. Prin urmare, la deschiderea universității din Bratislava în 1914, printre instituțiile de învățământ superior care au salutat noua universitate s-a aflat inclusiv cea din Cluj¹⁶². Acest aspect a fost surprins de ziarul „Alkotmány”, în nr. din 15 noiembrie 1914¹⁶³.

Din cauza schimbărilor ivite în Transilvania și în special în Cluj, prilejuate de intrarea trupelor române în partea maghiară a monarhiei dualiste și a condițiilor dificile de călătorie, la 21 septembrie 1916, Ministerul Maghiar al Cultelor și Instrucțiunii Publice a permis juriștilor înscriși la Facultatea de Drept din Cluj care nu au promovat examenul riguros să se înscrie pentru susținerea aceluși examen la orice altă facultate de drept din Ungaria, cu condiția prezentării unei adeverințe emise de decanatul Facultății de Drept din Cluj¹⁶⁴. Astfel, rectorul universității din Debrețin, Nándor Láng, a adresat un anunț juriștilor instituției de învățământ superior din Cluj prin care le-a adus la cunoștință posibilitatea susținerii examenului respectiv și la universitatea din Debrețin¹⁶⁵. Acest anunț a fost făcut public inclusiv în nr. din 30 septembrie 1916 al ziarului „Pesti Hírlap”¹⁶⁶. De asemenea, autoritățile menționate anterior au acordat posibilitatea studentelor înscrise la Facultatea de Filosofie, Litere și Istorie, precum și celor care frecventau cursul de contabilitate de stat din cadrul Universității din Cluj, să se

¹⁶⁰ *Ibidem*.

¹⁶¹ „Budapesti Hírlap”, anul XXXV, nr. 219, 8 august 1915, p. 14–15.

¹⁶² „Alkotmány”, anul XIX, nr. 287, 15 noiembrie 1914, p. 15.

¹⁶³ *Ibidem*.

¹⁶⁴ Se face referire la ordinul cu numărul 115.295. „Pesti Hírlap”, anul XXXVIII, nr. 272, 30 septembrie 1916, p. 9.

¹⁶⁵ *Ibidem*.

¹⁶⁶ *Ibidem*.

transfere la facultățile altor instituții de învățământ superior din Ungaria¹⁶⁷. Putem constata o oarecare relație cu universitatea din Debrețin și după sfârșitul Primului Război Mondial, prin transferul unui număr semnificativ de studenți de la Facultatea de Drept a Universității din Cluj, în urma preluării instituției de autoritățile române¹⁶⁸, însă asupra acestui aspect nu ne vom opri, întrucât nu face parte din obiectivele studiului.

Concluzii

Prin adoptarea unei abordări diferite, studiul de față a adus în prim-plan câteva dintre cele mai relevante aspecte care au marcat Universitatea Regală Maghiară de Științe „Franz Joseph” din Cluj în anii Primului Război Mondial, evidențiind rolul presei ca mijloc de diseminare a informațiilor și ca sursă documentară valoroasă pentru reconstituirea istoriei universității în perioada aleasă ca reper.

Așa cum reiese din analiza realizată, presa a reprezentat o cale eficientă de transmitere a anunțurilor referitoare la război către studenți, dar și un spațiu care a dat voce nemulțumirilor exprimate de profesorii și studenții instituției de învățământ. În anumite cazuri, paginile ziarelor au inclus informații eronate sau interpretate în mod greșit, care au generat, de cele mai multe ori, reacții și confuzii în rândul corpului profesoral al universității.

În pofida dificultăților întâmpinate în contextul războiului și a relatărilor din presă care au proiectat adeseori universitatea într-o lumină nefavorabilă, instituția de învățământ și-a continuat activitatea într-un mod remarcabil. Acest fapt este confirmat de numeroase publicații ale vremii, care au certificat în mod constant eforturile depuse atât de profesori, cât și de studenți în susținerea și în menținerea vieții academice în Transilvania.

¹⁶⁷ *Ibidem.*

¹⁶⁸ „Egyetértés”, anul I, nr. 32, 8 iunie 1919, p. 4.